

КІЛЬКІСНИЙ І ЯКІСНИЙ ПІДХОДИ

В ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ

ДОСЛІДЖЕННІ

ВАХОВСЬКИЙ М. Л.

УДК 37.013.74

В ОСТАННІ десятиліття підсилено увагу вітчизняних учених-педагогів до вивчення зарубіжного педагогічного досвіду. Як наслідок – з'явився масив публікацій з порівняльної освіти, у яких зібрано значний фактичний матеріал, що певною мірою відображає теорію й практику освітньої діяльності зарубіжних країн. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема методології та методів порівняльно-педагогічних досліджень, оскільки саме від методологічного ресурсу сучасної вітчизняної порівняльної педагогіки залежить теоретичне й практичне значення порівняльних досліджень у галузі освіти.

Методологічні питання, безумовно, порушують і вітчизняні, і зарубіжні педагоги-компаративісти. Зокрема, у навчальному посібнику з порівняльної педагогіки А. Сбруєвої представлено методологічні підходи, які використовують у компаративних дослідженнях, а також схарактеризовано основні дослідницькі методи, застосовані в порівняльній педагогіці.

О. Локшина, указуючи на особливу значущість вирішення методологічних проблем у сучасній порівняльній педагогіці, підкреслила, що методологія порівняльно-педагогічних досліджень на сучасному етапі, активно розвиваючись під впливом глобалізаційних чинників, збагачується новими характе-

ристиками, примножуючи старі. Модернізація національної освіти, її входження до європейського та світового освітнього просторів формує запит на порівняльно-педагогічні дослідження та інтенсифікує, перш за все, динамічний розвиток методологічних засад порівняльної педагогіки [2, с. 11].

Методологічні аспекти порівняльної педагогіки як самостійної наукової галузі розглянуто в публікаціях українських учених Л. Ваховського, В. Курила, Г. Щуки, С. Цюри та ін., а також у студіях відомих російських дослідників Є. Бражник, Б. Вульфсона, О. Джурина, О. Заїр-Бек, К. Косовської та ін.

На гостроту й складність проблеми вибору підходів і методів у порівняльному дослідженні звертали увагу у своїх наукових працях Олександр В. Вайсман (Alexander W. Wiseman), М. Фернанда Астиз (M. Fernanda Astiz), Девід П. Бейкер (David P. Baker), які вказували на труднощі використання так званої неінституціональної теорії для вивчення глобальних процесів [3].

Майкл Кросслі (Michael Crossley) застерігав від простого запозичення вченими методологій, які мають успішні й переконливі результати, для застосування їх у своїй дослідницькій роботі. Як наслідок – у гонитві за ідеальною моделлю дослідження вони перестають шукати „найбільш придатний метод” для конкретного дослідження [4, с. 9].

Проведений аналіз публікацій з методологічної про-

ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА

блематики засвідчив, що в них недостатньо висвітлено особливості використання кількісних і якісних методів у порівняльно-педагогічних дослідженнях. Про них згадано в роботах Б. Вульфсона, який зауважив, що кількісний аналіз займає важливе місце в сучасному методологічному арсеналі педагогічної науки, роль якого велика, але не безмежна [5, с. 77]. А. Сбруева також підкреслювала, що в порівняльній педагогіці важливим є здійснення і кількісного, і якісного аналізу статистичних даних [1, с. 28]. Більш докладно це питання розглянуто О. Заїр-Бек, яка показала специфіку кількісних і якісних методів у вивченні проблем освіти [6].

Мета статті – розкрити сутнісні характеристики кількісного та якісного підходів у порівняльно-педагогічному дослідженні й показати їх співвідношення.

Зазначимо, що більш коректним буде говорити не про кількісний та якісний аналіз як окремі методи порівняльної педагогіки, а про кількісний і якісний підходи до вивчення проблем освіти, які є спеціально сформованою сукупністю дослідницьких методів (кількісних чи якісних) для розв'язання певних завдань. Підхід на відміну від метода визначає загальну наукову позицію дослідника, яка, своєю чергою, становить основу стратегії наукового пошуку.

Грегори П. Феарбразер (Gregory P. Fairbrother) підкреслив, що сьогодні існує багато підходів до вивчення освіти, проте в найбільш широкому розумінні їх можна розділити на кількісні та якісні. На його думку, межі між ними визначити складно, а самі підходи не обов'язково виключають один одного [7, розд. 3]. Покликаючись на „Підручник з порівняльної освіти” Піцціано, Грегори П. Феарбразер (Gregory P. Fairbrother) зазначив, що кількісне дослідження є набором чисельних даних, які потім піддаються аналізу з використанням статистичних процедур, а якісне дослідження, навпаки, спирається на смисл, розуміння, контекст, опис і оточення. Інакше кажучи, кількість має справу з числами, а

якість – із сутністю речей [Там само]. До кількісних типів досліджень належать описові, кореляційні, причинно-наслідкові дослідження та експериментальні роботи, до якісних – етнографічні, історичні дослідження та дослідження конкретних ситуацій (case study).

Про відмінність між кількісним і якісним підходами в дослідженні освіти говорив також визнаний експерт у галузі порівняльної освіти професор Оксфордського університету Девід Філліпс (David Phillips). У статті „Порівняльна освіта: метод” він дійшов висновку, що перед компаративістами завжди стоїть питання про те, які методи дослідження забезпечать адекватне розуміння проблеми. Автор покликається на двох провідних британських компаративістів Едмунда Кінга (Edmund King) і Брайана Холмса (Brian Holmes) як на представників полярних підходів. На вирішення проблеми вибору підходів і методів вплинуло те, що за основним фахом Б. Холмс був фізиком, а Е. Кінг – лінгвістом. Б. Холмс як прихильник кількісного підходу намагався створити певний універсальний алгоритм, який можна було б використовувати для будь-якого дослідження. Е. Кінг, схилиючись до якісного підходу, уважав, що дослідник повинен вибирати метод як „інструмент для роботи”, який найкраще підходить для конкретного завдання [8, с. 305].

Грегори П. Феарбразер (Gregory P. Fairbrother) для пояснення відмінностей між кількісними й якісними методами порівняв їхні цілі, джерела даних, методи збору та аналізу даних і представлення результатів.

Мета кількісних методів дослідження в галузі освіти полягає у виявленні законів, закономірностей, які допомагають пояснити й передбачити різні явища в освіті. Прихильники кількісного підходу тяжіють до номотетичних суджень і вважають виявлені закони універсальними, незалежно від відмінностей у часі чи просторі. Закони,

відповідно, дозволяють пояснювати й передбачати відношення між явищами в різних контекстах.

На відміну від кількісної методології, яка виявляє загальні закони, що зможуть усе пояснити, якісний підхід іноді заперечує, що такі закони взагалі існують. Дослідники використовують не номотетичний, а ідеографічний тип суджень, спрямований на виявлення в аналізованому явищі не загальних законів, а його унікальності й неповторності. Інакше кажучи, якісна методологія прив'язує свої висновки до певного часу й місця і не ставить своїм основним завданням зробити узагальнення, яке підійшло б для інших ситуацій. Замість цього увагу дослідника зосереджено на подіях, процесах і поведінці людей „тут і зараз” [6, розд. 3].

Кількісний і якісний підходи відрізняються не тільки за цілями, а й за джерелами даних та методами. Кількісне дослідження спирається на результати тестів, опитування та анкети, водночас якісне етнографічне дослідження базується на спостереженнях, польових записах і навіть фотографіях та відео.

Зазначимо, що вже протягом десятиліть ведеться дискусія про співвідношення кількісних і якісних підходів (про переваги одного з них над іншим). Більшість дослідників переконані, що обидва підходи мають значний потенціал і, якщо вони використовуються правильно, їх результати роблять рівною мірою важливий внесок у порівняльно-педагогічне знання.

Так, Грегорі П. Феарбразер (Gregory P. Fairbrother) вважає, що, з одного боку, сьогодні існує певна потреба в застосуванні кількісних методів, оскільки в компаративних дослідженнях широко використовується статистична інформація та процедури кількісного аналізу. Це дає змогу знайти універсальні пояснення й принципи, забезпечує можливість перенести освітні теорії, методи й освітню політику через державні кордони. З іншого, – існує така ж потреба й у якісних дослідженнях, іноді у

відповідь на очевидні недоліки кількісного підходу. Якісний підхід ґрунтується на визнанні важливості культурних, політичних і соціальних контекстів, а також на положенні про те, що освіта не може розглядатися поза контекстом місцевої культури. Використання значного обсягу статистичних даних з усього світу не може бути бездумним і не повинне призвести до ігнорування регіональних особливостей.

А. Матвеев також зробив спробу виокремити переваги та недоліки і кількісного, і якісного методів дослідження. До переваг кількісного методу він відносить точне й детальне формулювання наукової проблеми, чітке визначення незалежних і залежних змінних у процесі дослідження, високий рівень надійності й точності отриманих даних тощо. Недоліками кількісного методу, на його думку, є:

- відсутність можливості отримання інформації про ситуативний контекст досліджуваного явища;
- неможливість контролювати ті обставини й контекст, які не впливають на якість отриманих результатів;
- відсутність можливості вивчати явища та процеси, що еволюціонують.

Переваги якісного методу виявляються в гнучких способах збору даних, їх подальшого аналізу та інтерпретації, використанні цілісного підходу до досліджуваного явища, можливості взаємодії з учасниками дослідження рідною мовою й в умовах їхнього середовища тощо, а недоліки – у формулюванні висновків, які мають особистісне забарвлення, неможливості дослідження причинно-наслідкового зв'язку між явищами, що вивчаються, відсутності повної об'єктивності та надійності висновків [9].

На думку О. Заїр-Бек, вибір кількісного чи якісного методу дослідження має і переваги, і недоліки. Часто саме комбінація кількісних і якісних підходів найкращим чином відповідає розкриттю проблеми. Комплементарність методів виражається в тому, підкреслює дослідниця, що при

вивченні одного й того самого об'єкта якісні методи дозволяють доповнити отриману інформацію кількісними методами й навпаки.

Отже, однією з найбільш актуальних методологічних проблем сучасної порівняльної педагогіки є проблема використання кількісного та якісного підходів. Кількісний підхід необхідний для встановлення причинно-наслідкових зв'язків, виявлення загальних законів, закономірностей та принципів. Якісний підхід концентрується на унікальному, дозволяє спостерігати динаміку й створює підґрунтя для інтерпретацій кількісних показників. Дослідники повинні усвідомлювати особливості кожного з них і, плануючи порівняльно-педагогічне дослідження, співвідносити можливості кількісних і якісних методів з дослідницькими завданнями, що ставляться.

Література

1. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка : навч. посіб. / А. А. Сбруєва. – Суми : РВВ СДПУ, 1999. – 300 с.
2. Локшина О. Професіоналізація порівняльної педагогіки в Україні: здобутки і виклики у вимірі педагогічної компаративістики у зарубіжжі / О. Локшина // Порівняльно-педагогічні студії. – 2014. – № 2–3. – С. 5–12.
3. Alexander W. Wiseman. Globalization and Comparative Education Research: Misconceptions and Applications of Neo-Institutional Theory / Alexander W. Wiseman, M. Fernanda Astiz, David P. Baker // Journal of Supranational Policies of Education. – 2013. – № 1. – Р. 31–52.
4. Michael Crossley. Comparative Education and Research Capacity Building: Reflections on International Transfer and the Significance of Context / Michael Crossley // Journal of International and Comparative Education. – 2012. – Vol. 2, Issue 1. – Р. 4–12.
5. Вульфсон Б. Л. Методы сравнительно-педагогических исследований /

Б. Л. Вульфсон // Педагогика. – 2002. – № 2. – С. 70–80.

6. Заир-Бек Е. С. Роль новых подходов в сопоставительных исследованиях для развития теории образования [Электронный ресурс] / Е. С. Заир-Бек // Письма в emissia.offline : электрон. науч.-пед. журн. – 2005. – Январь-июнь. – Режим доступа : <http://www.emissia.org/offline/2005/975.htm>.

7. Comparative Education Research: Approaches and Methods edited by Mark Bray, Bob Adamson, and Mark Mason. 2nd edition. Hong Kong: Comparative Education Centre, University of Hong Kong, 2014.

8. David Phillips. Comparative Education: Method / David Phillips // Research in Comparative and International Education. – 2006. – Vol. 1. – № 4. – Р. 304–319.

9. Матвеев А. В. Качественные и количественные исследования процесса межкультурной коммуникации (на примере изучения межкультурной компетенции российских и американских менеджеров) / А. В. Матвеев // Теория коммуникации & прикладная коммуникация : сб. науч. тр. : Вестн. Рос. коммуникативной ассоциации. – Вып. 1 / под общ. ред. И. Н. Розинной. – Ростов н/Д. : ИУБиП, 2002. – С. 79–88.

Ваховський М. Л. Кількісний і якісний підходи в порівняльно-педагогічному дослідженні

У статті розглянуто особливості використання кількісного і якісного підходів у порівняльно-педагогічних дослідженнях. Підкреслено, що означені підходи відрізняються не тільки за цілями, а й за джерелами даних та методами й мають певні переваги та недоліки. Кількісний підхід спирається на результати тестів, опитування, анкети, тяжіє до номотетичних суджень і використовується для встановлення причинно-наслідкових зв'язків, виявлення загальних законів, закономірностей та принципів. Якісний підхід базується на спостереженнях, польових записах і навіть фотографіях та відео,

використовує ідеографічний тип суджень, спрямований на виявлення в досліджуваному явищі не загальних законів, а його унікальності й неповторності, дозволяє спостерігати динаміку й створює основу для інтерпретацій кількісних показників.

Доведено, що найбільш ефективною в компаративному дослідженні є комбінація кількісних і якісних підходів оскільки при вивченні одного і того самого об'єкта, якісні методи дозволяють доповнити інформацію, отриману кількісними методами, і навпаки.

Ключові слова: кількісний підхід, якісний підхід, порівняльно-педагогічне дослідження, порівняльна освіта, метод.

Ваховский М. Л. Количественный и качественный подходы в сравнительно-педагогическом исследовании

В статье рассмотрены особенности использования количественного и качественного подходов в сравнительно-педагогических исследованиях. Подчеркнуто, что указанные подходы отличаются не только по целям, но и по источникам данных, методам и имеют определенные преимущества и недостатки. Количественный подход опирается на результаты тестов, опросы, анкеты, тяготеет к номотетическим суждениям и используется для установления причинно-следственных связей, выявления общих законов, закономерностей и принципов. Качественный подход базируется на наблюдениях, полевых записях и даже фотографиях и видео, использует идеографический тип суждений, направленный на выявление в изучаемом явлении не общих законов, а его уникальности и неповторимости, позволяет наблюдать динамику и создает основу для интерпретаций количественных показателей.

Доказано, что наиболее эффективной в компаративном исследовании является комбинация количественных и качественных подходов поскольку при изучении одного и того же объекта, качественные методы позволяют дополнить информацию,

полученную количественными методами, и наоборот.

Ключевые слова: количественный подход, качественный подход, сравнительно-педагогическое исследование, сравнительное образование, метод.

Vakhovskyi M. L. Quantitative and Qualitative Approaches in Comparative Education Research

The article deals with peculiarities of implementation of quantitative and qualitative approaches of comparative education research. It is emphasized that these approaches differ not only in their goals, but also in sources of data, methods and have both advantages and disadvantages. Quantitative approach is based on test results, surveys and leans towards nomothetic proposition; it is used to establish cause-effect relations, and to reveal common laws, tendencies and principles. Qualitative approach is based on observation, notes, pictures, videos and uses idiographic proposition aiming at revealing the uniqueness of researched phenomenon rather than elicitation of common laws, which lets us see the dynamics and creates grounds for interpretation of quantitative data.

The article states that a combination of quantitative and qualitative approaches proves most effective in comparative education research, because when researching the same object qualitative approaches allow to add to information obtained via quantitative approaches and vice versa.

Keywords: quantitative approach, qualitative approach, comparative education research, comparative education, method.

Стаття надійшла до редакції 21.04.2016 р.

Прийнято до друку 20.05.2016 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О.Л.